

Asia: VN/6884/2021

**Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi
Oikeusrekisterikeskuksen sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä sekä siihen
liittyviksi laeiksi**

Lausunnossa pyydetään ottamaan kantaa erityisesti seuraaviin näkökohtiin:

- Kannatatteko ehdotettuja muutoksia (tai miltä osin kannatatte niitä) vai vastustatteko ehdotettuja muutoksia (tai miltä osin vastustatte niitä)? Myös näkemyksienne perusteet pyydetään tuomaan tarpeellisilta osin esiin.

-

- Katsotteko, että esitykseen tulisi tehdä muutoksia? Mahdolliset ehdotukset sekä perusteet sille, miksi muutoksia tulisi tehdä, pyydetään myös tuomaan esiin.

-

- Onko teillä esityksestä muita huomioita (kokonaisuuden tai yksityiskohtien osalta)?

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen Lääkäriliitto ry kiittää mahdollisuudesta saada lausua asiassa.

Lääkäriliitto suhtautuu esitykseen lähtökohtaisesti myönteisesti.

Lääkäriliitto pitää hyvänä, että jo nykyinen lainsäätö edellyttää lautakuntien työhön osallistuvilta sidonnaisuuksien ja puolueettomuuden selvittämistä. Tämä edistää toiminnan avoimuutta, läpinäkyvyyttä ja kansalaisten luottamusta sosiaalivakuutusjärjestelmään. Menettely antaa myös selkärangan toimijoille lautakuntatyöskentelystä ja sen perustasta. Lääkäriliitto on toiminnassaan kannattanut ja suosittanut sidonnaisuusilmoitusten tekemistä ilman lain velvoitettakin – tästä esimerkkinä jo pitkäaikainen suositus sidonnaisuuksien ilmoittamisesta koulutusten, luentojen ja julkaisujen yhteydessä sekä liiton ohje lääkäreiden ja kaupallisten yritysten välisestä yhteistyöstä (ks. Liiton sivusto Sidonnaisuudet ja Lääkärit ja kaupalliset yritykset.)

Lääkäriliitto kannattaa sitä, että muutoksenhakulautakuntien jäsenten sidonnaisuuksien ilmoittamismenettelyä yhdenmukaistetaan ja täsmennetään. Koska liikenne- ja potilasvahinkolautakunta on siitä annetun lain 1 §:n mukaan riippumaton ja puolueeton liikenne- ja potilasvahinkoasioita käsittelevä oikeussuojaelin, on perusteltua rinnastaa se tässä yhteydessä muutoksenhakulautakuntiin vaikkakaan se ei ko. lautakunta varsinaisesti ole. Rinnastus on Lääkäriliiton mielestä omiaan parantamaan kansalaisten luottamusta liikenne- ja potilasvahinkolautakunnan toimintaan ja sidonnaisuuksien ilmoittamisesta säädetään jo tällä hetkellä liikenne- ja potilasvahinkolautakunnasta annetussa laissa. Lääkäriliitto lausuu kuitenkin käsityksensä, ettei ko. lautakunta käytä toiminnassaan julkista valtaa, koska sillä ei ole oikeutta tehdä kansalaista sitovia päätöksiä. Sen toimivalta on antaa ratkaisusuosituksia, jotka eivät sido vakuutusten toimeenpanijaa tai tuomioistuinta. Sinällään toiminta täyttää julkisen hallintotehtävän hoitamisen ja tehtävää hoidetaan virkavastuulla.

Lääkäriliitto pyytää kuitenkin vielä jatkovalmistelussa täsmällisemmin selvittämään ja arvioimaan sekä auki kirjoittamaan, missä määrin ja mille tiedoille rekisterissä on oikeudelliset perusteet ja erityisesti, onko ja missä määrin välttämättömyysperusteluja sille, että ko. henkilörekisteri on yleisesti netissä saatavilla. Lainsäädäntö on henkilötietojen käsittelyn – ja myös virkamieslain edellä mainitun säännöksen osalta - muuttunut sen jälkeen kun voimassa olevasta tuomareiden sidonnaisuusrekisteristä säädettiin. Rekisteröityjen osalta kyse on myös heidän yksityiselämän suojastaan. Esityksessä olisi Lääkäriliiton mielestä hyvä käsitellä konkreettisten tapausesimerkkien valossa 1) mitä tietoja lautakunnan jäsenten tulee virkamieslain 8 a § 1 momentin nojalla antaa 2) mitä tietoja merkitään / voidaan merkitä yhteiseen sidonnaisuusrekisteriin ja 3) voidaanko ja missä määrin tietoja saattaa yleiseen tietoverkkoon.

Kuten esityksen perustelutekstistä ilmenee, on valtion virkamieslain 8 a 1 momenttia, johon viitataan myös muutoksenhakulautakuntien jäsenten sidonnaisuusilmoituksessa, muutettu 1.6.2022 lähtien siten, ettei ilmoituksen tekijällä ole enää oikeutta joltain osin päättää, mitkä ilmoitusvelvollisuuden sisältämät tiedot ovat merkityksellisiä hänen lautakuntatehtävänsä kannalta. Esityksen 2 §:n mukaan tiedot ilmoitetaan muutoksenhakulautakunnan jäsenten osalta sosiaali- ja terveysministeriölle, jonka tehtävä on perustelujen mukaan siirtää ne Oikeusrekisterikeskuksen sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteriin. Siirto on esityksen mukaan tekninen eli sosiaali- ja terveysministeriölle ei kuulu määrittely- eikä ylläpitotehtäviä. Esityksen 3 §:n mukaan rekisteriin

merkitään jäsenten sidonnaisuudet – 4 §:ssä mainitaan tarpeellisuusvaatimus vain salassa pidettävien tietojen osalta.

Virkamieslain 8 a 1 §:n mukaan ilmoitettavia tietoja ovat myös luottamus- ja hallintotehtävät. Määritelmä on laaja ja edellä todetusti säännöksessä ei ole jätetty enää ilmoitusvelvolliselle minkäänlaista harkintaa.

Lautakuntien sivutoimiset lääkärijäsenet poikkeavat tuomarijäsenistä tehtävänsä sivutoimisuuden takia ja heidät yleensä valitaan tehtävään nimenomaan laaja-alaisen ja monipuolisen tietotaitonsa ja kokemuksensa johdosta. Heillä on yleisesti ottaen paljon lääketieteelliseen osaamiseen, mutta myös muuhun yhteiskunnalliseen toimintaan perustuvia luottamus- ja hallintotehtäviä – suurelta osin niistä ei makseta enintään kuin vähäisiä, lähinnä kokouspalkkioiksi luokiteltavia korvauksia.

Luottamus- ja hallintotehtäviin voi Lääkäriliiton käsityksen mukaan sisältyä myös lääkärin yksityiselämään liittyviä tietoja, esimerkkinä taloyhtiön hallituspaikka ja tätä kautta lääkärin osoitetieto on haluttaessa helposti selvitettävissä.

Lääkärit ovat yhteiskunnassa aktiivisia toimijoita myös erilaisissa yhdistyksissä ja järjestöissä. Toiminta osaltaan kartuttaa heidän tietotaitoansa niin lääketieteestä kuin oikeusjärjestelmästä ja yhteiskunnallisesta toiminnasta.

Valitettavasti muutoksenhakulautakuntien jäseniin, jotka ovat olleet päättämässä kansalaisen sosiaalietuudesta, saattaa kohdistua uhkailua, häirintää ja jopa vainoamista. Vihapuheen ja maalittamisen kohteena olevasta kootaan eri tietolähteistä saatavilla olevaa tietoa, yhdistellään niitä ja ääritapauksissa luodaan valeprofiileita. Kuten esityksen perusteluissa on todettu, on myös vaarana, että tällaisen sidonnaisuusilmoituksen yhteydessä lääkäristä vähintäänkin välillisesti ilmenee tietosuoja-asetuksen mukaisia erityisiä henkilötietoja, mikä on mainittu myös esityksen perusteluissa. Vaikka näin mitä todennäköisimmin on erittäin harvoin, ei esitys Lääkäriliiton mielestä konkreettisesti huomioi, selvitä eikä arvioi heidän suojaansa eikä oikeusturvaansa.

Esitys on ymmärrettävissä niin, että vain salassa pidettäviä tietoja ei voida luovuttaa yleisön saatavissa olevaan rekisteriin. Esityksessä kyllä viitataan muutamassakin kohtaa rekisteröidyn riittävän suojan osalta yleiseen tietosuoja-asetukseen ja sitä täydentävään kansalliseen lainsäädäntöön. Näiden käytännön arviointi ei esityksestä ainakaan asiaan tarkemmin perehtymättömälle lukijalle avaudu. Lautakuntiin on Lääkäriliiton tietojen mukaan jo tällä hetkellä kohtuullisen vaikea saada lääketieteellisiä asiantuntijoita ja jos vaarana tai vain henkilökohtaisena pelkona on, että heidän yksityiselämänsä koskevia tietoja on julkisessa tietoverkossa, on tämä todennäköisesti omiaan entisestään vaikeuttamaan asiantuntijoiden saamista. Lääkäriliitto viittaa lausunnossaan myös Suomen Vakuutuslääkärien yhdistys ry:n lausuntoon, jossa nostetaan esille

erityisesti muutosten vaikutus jäsenten valikoitumiseen ja jäsenten henkilökohtaiseen turvallisuuteen ja yksityiselämän suojaan.

Esityksen perusteluissa todetaan viittauksena tietosuojalain 4 § 1 momentin perusteluihin, joissa todetaan, että momentin 1 kohta ei oikeuta henkilötietojen pitämistä julkisesti saatavilla. Jää epäselväksi mihin tietojen julkisena pitäminen sitten perustuu. Ehdotuksessa on toisaalla vertailuesimerkkinä mainittu muun muassa terveydenhuollon ammattihenkilöistä annettu rekisteri. Ns. Julkiterhikki sisältää kuitenkin vain välttämättömät minimitiedot terveydenhuollon ammattihenkilön ammatinharjoittamisoikeudesta ja ns. laajemmat tiedot ovat saatavissa julkisuuslain perusteella pyynnön perusteella Valvirasta (Terhikki-rekisteri). Terveydenhuollon ammattihenkilöiden toiminnassa kyse on ihmisten hengestä ja terveydestä sekä niiden suojelemisesta, eli siinä tiedon yleinen saatavuus saa oikeutuksensa ns. vahvan perusoikeuden suojelusta (perustuslain 7 § 1 mom.) Esillä oleva ei suojan sisällön osalta rinnastu tähän.

Myös oikeuskanslerin virasto on esityksestä antamassaan lausunnossa nostanut erityisesti esiin sidonnaisuusrekisterin julkisen tietopalvelun ongelmakohdat. Esityksessä itsessäänkin on monessa kohdin viitattu perustuslakivaliokunnan tiukkoihin kannanottoihin nimenomaan rekisterin avaamisessa yleiseen tietoverkkoon. Asia edellyttää Lääkäriliiton käsityksen mukaan vielä jatkovalmistelua.

Suomen Lääkäriliitto ry

Pöyry Hannele
Suomen Lääkäriliitto